

ANTI-KVARISK MEDVERKAN 2021

Charlotte Skeppstedt

KINNAREDS KYRKA

Hussvampsskada vid takfot.

Kinnareds kyrka, Kinnareds socken, Hylte kommun

RAPPORT KULTURMILJÖ HALLAND 2021:73

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad.

Antikvarisk medverkan 2021.

Bild framsida: Norra sidan av Kinnareds kyrka efter reparation av takfoten.

Foto: 2021:67.

Grafisk form: Anders Andersson.

Layout: Charlotte Skeppstedt

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Diarie nr: 2021-19.

INNEHÅLL

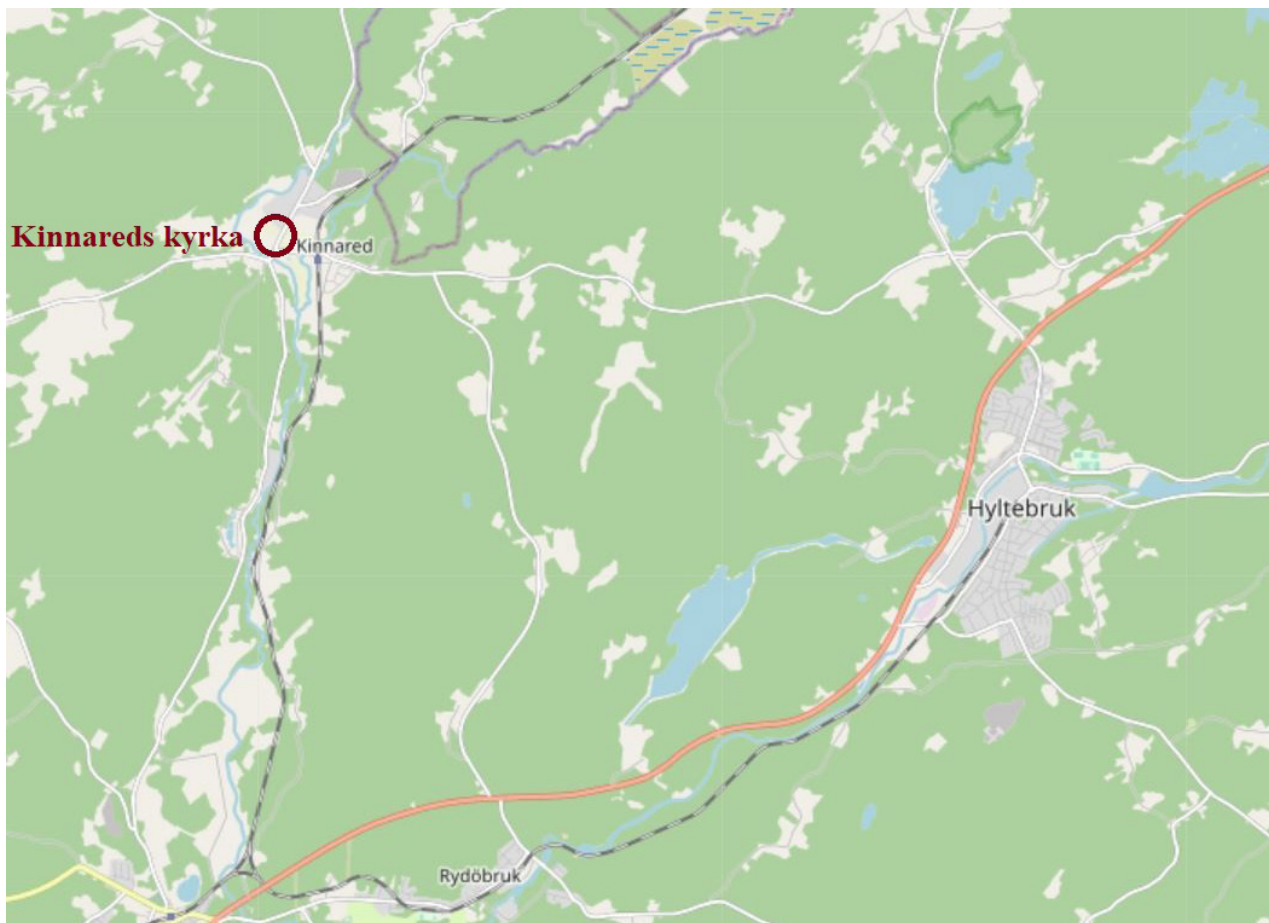
Administrativa uppgifter	5
Inledning	7
Historik och beskrivning	7
Före renovering	8
Skador	10
Utförda åtgärder	11
Rivning, kontroll och reparation	11
Undertak och koppark	15
Antikvarisk kommentar	18
Källor och litteratur	18
Arkiv	18
Litteratur	18
Rapporter från Kulturmiljö Halland 2021	22

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

- **Objekt:** Kinnareds kyrka.
- **Länsstyrelsens dnr:** 433-6235-20.
- **Beställare:** Falkenbergs pastorat.
- **Handlingar:** Handlingarna för ansökan om renoveringen är upprättade av Mattias Hallgren, Traditionsbärarna, daterade 2020-12-10.
- **Entreprenörer och hantverkare:** Bröderna Bergströms Byggnads AB.
- **Antikvarisk medverkan:** Charlotte Skeppstedt, Kulturmiljö Halland.
- **Renoveringsperiod:** Mars-maj 2021.
- **Fältbesök:** Antikvarisk medverkande har under 2021 deltagit i två byggmöten 19/3, 30/3 .
- **Besiktningar:** Slutbesiktning skedde 2021-05-11.

Kinnareds medeltida kyrka som förlängdes och fick tornöverbyggnad på 1700-talet. Sakristia i norr och vapenhus i väster tillkom på 1800- respektive 1900-tal.

Kinnareds kyrka är belägen i västra delen av Hylte kommun, nordväst om huvudorten Hyltebruk.

INLEDNING

Reparation av hussvampskada och kontroll av hussvampsangrepp har utförts på Kinnareds kyrka under 2021. Då Kinnareds kyrka är skyddad genom kulturmiljölagen har Laholms församling begärt tillstånd av länsstyrelsen till renoveringen. Tillståndet gavs enligt beslut 433-6235-20, datum 2021-01-15. Till antikvarisk medverkande har Laholms församling utsett Charlotte Skeppstedt, Kulturmiljö Halland. Enligt länsstyrelsens beslut ska den antikvariske experten följa och dokumentera arbetena i en slutrapport. Denna rapport sammanfattar utförda åtgärder på Kinnareds kyrka.

Arkivmaterial förvaras hos Kulturmiljö Halland, Tollsgatan 7 i Halmstad, d nr 2021-19. Digitala fotografier till fotodokumentationen utförd vid antikvarisk medverkan vid arbetena på Kinnareds kyrka är tagna av Charlotte Skeppstedt och förvaras hos Kulturmiljö Halland, film 2021-67.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Kinnared är ett äldre sockencentrum som senare blev stationssamhälle, i Hylte kommun i mellersta Halland. Kinnareds kyrka ligger välexponerad på en mindre höjd norr om vägen med övrig bybebyggelse på vägens södra sida. Västerut vidtar ett öppet odlingslandskap som sluttar något ner mot Västerån i norr. Kyrkan ligger på en medeltida kyrkplats och bildar en samlad miljö tillsammans med församlingshem, skola och f d prästänkeboställe.

Kyrkan omges av en kyrkogård som inramas av en stenmur och i söder av ett järnstaket. Innanför muren växer en rad av lövträd och mot söder en häck. På kyrkogården växer vintergröna buskar. De grästäckta gravkvarteren har en regelbunden utformning och genombryts av grusade gångar som även leder runt kyrkan. Kyrkogården har utvidgats mot norr och denna del omgärdas av en stenmur. I norr ligger även en vitputsad ekonomibyggnad. I sydost finns ett bårhus av sten.

Kyrkobyggnaden består av ett rektangulärt långhus med rak avslutning i öster och gaveltorn i väster. Långhuset är uppfört i sten och i den östra delen ingår medel-

tida murverk. 1786 förlängdes långhuset mot väster och gaveltornet uppfördes i gustaviansk stil med en karaktéristiskt svängd huv och sluten lanternin. Sakristian i norr (1870- tal) och vapenhuset i väster (1936-37) uppfördes senare i harmonierande stil. Tillbyggnaderna är av trä med vitmålade panelklädda fasader. Långhuset har odekorerade vita fasader som genombryts av stickbågeformade fönsteröppningar samt brant, kopparklätt sadeltak. Exteriören präglas främst av 1700- och 1800-talens förändringar.

Interiören präglas främst av 1600- och 1700-tal som återskapades vid en renovering 1936-37. Långhuset har vitputsade väggar och täcks av ett tunnvalvt bräddtak bemålat med himmelsmotiv (1776). Takdekoren målades över vid en renovering 1901, då kyrkorummet fick ny färgsättning och delar av inredningen byttes ut. Målningarna togs åter fram vid en omfattande renovering 1936-37 under ledning av arkitekt Knut Norden-skiöld, tillsammans med 1600-talsdekor på östmuren. En ny sluten bänkinredning insattes med dörrar som tillverkades efter 1774 års dörrar, av vilka några återfunnits. Altarringen inkläddes med sitt nuvarande släta träverk. Bland kyrkans äldre inredning märks en medeltida dopfont och en predikstol i renässansstil (1631). Glasmålningen i koret (1919) är ett verk av konstnären Yngve Lundström.

FÖRE RENOVERING

I samband med ett stiftsprojekt som undersökte medeltida taklag i Göteborgs stift hittades hussvampsangrepp under isoleringen vid den nordöstra takstolen intill östväggen. Vid detta tillfälle hittades även äldre fuktrelaterade skador i anslutning till sydöstra takfoten. I december 2020 öppnades därför en bit av yttertaket genom att ta bort koppartakplåten och undertaket för att kunna planera eventuella åtgärder. Under den täta isoleringen hittades rötskador på det yttre remstycket av ek. Den stora mängden isolering och att det yttre remstycket var täckt med puts bedömdes som problem som kan orsaka skador. Pga att det är trångt längs takfoten samt att denna och murkrönet var helt täckt med glasfiberisolering kunde inte ytterligare undersökningar göras inifrån. Församlingen ansökte därför om att öppna längs hela takfoten för att försäkra sig om att det inte fanns mer angrepp och skador längs takfoten.

Koppartaket har fotränna, som i norr och söder avslutas med utkastare till stuprörens vattenkupa.

Norra sidan på Kinnareds kyrka, vid renoveringens start. För att försäkra sig om att det inte finns mer skador längs takfoten behöver öppningar göras längs hela takfoten på norra sidan.

Nedre delen på koppartaket har fotplåt och fotränna. Fotrännan är som högst mitt på långskeppet och lutar mot gavlarna där utkastare och sturprören finns.

Den bit av takfoten som öppnades upp i slutet av 2020, för att undersöka takstol och remstycken.

SKADOR

I detta området är träbalken som takstolen ligger på skadad. En bit lös takspån uppvisar spår av hussvampsangrepp.

Nordöstra hörnet på av takfoten på kyrkans norra sida undersöktes i slutet av 2020. Skador hittades bl a på nedre delen av takstolen vid östra muren.

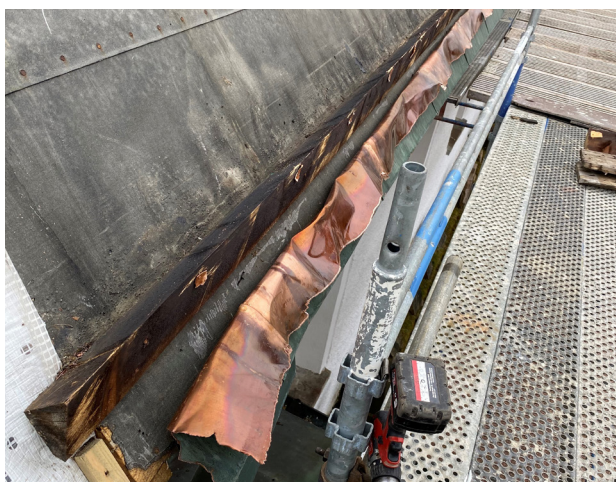
På ett gammalt takspån som låg nere under isoleringen i nordöstra hörnet på kyrkvinden fanns hussvampssporer.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Rivning, kontroll och reparation

Kopparplåten längs med takfoten revs. Rivningen utfördes så att det skulle vara möjligt att fästa ihop den gamla koppartäckningen med ny kopparplåt. Det nuvarande koppartaket ligger uppreglat på ett äldre spåntak. Koppartakets undertak av råspontpanel revs längs hela takfoten, medan det i det gamla spåntaket togs upp hål mellan takstolarna. All isolering längs med takfoten och en bit upp på innertaket togs bort för att möjliggöra inspektion. Takfoten och murkrönet städades av. Det fanns mycket skräp och föremål, eftersom städning inte utförts innan taket isolerades. Allt skräp har slängts och föremål som har anknytning till kyrkan, som exempelvis delar av äldre inredningar togs om hand av församlingen.

Takfoten och takstolarna kontrollerades. Det fanns inte fler rötskador längs takfoten som krävde åtgärder. Den ytliga skada som fanns på remstycket i öster bedömdes som gammal och inte aktiv, men behandlades för säkerhets skull med Boracol. Vid skadan på takstolen längs i öster har skadat virke avlägsnats med marginal mot friskt virke. Nytt virke, kärnfuru, har använts vid lagningen och takstolen har förstärkts på västra sidan. Isoleringen längs hela takfoten har justerats. Längst ner har ny isolering, Vagg & bjälklagsskiva Extra Paroc 195, använts. Denna är stabilare än den gamla. Isoleringen går inte längre ut på muren och remstycken.

Fotrännan var uppbyggd med trästomme. Kopparplåten går runt hela takfoten.

Under det nuvarande koppartaket finns ett tjärat spåntak.

Mitt på långhustaket har det troligen funnits en skorsten som idag är kapad under taket.

Ovan: Öppningar har gjorts mellan takstolarna längs hela takfoten.

Till vänster och nedan: Ett problem för tillgänglighet och möjlighet att inspektera har varit att det har funnits stora mängder isolering i takfoten. Dessutom städades inte utrymmet innan isolering. Det fanns därför mycket föremål och skräp under isoleringen.

Allt skräp och material som fanns längs takfoten har rensats bort. Alla föremål samlades ihop och tillsammans med medverkande antikvarie beslutades det vad som skulle sparas.

Takstolen längs in mot östmuren var rötskadad. På remstycket där takspånet med hussvampssporer hittades fanns en ytlig skada som bedömdes som gammal. Ytan behandlades med Boracol.

Takstolen mot muren har reparerats. En ny regel har lagts ovanpå det gamla undertaket för att komma upp i samma nivå som undertaket till koppartaket.

Koppartaket ligger på ett uppreglat undertak ovanpå spåntaket. Där de gamla reglarna tagits bort har nya lagts på.

Ovan: Hålen längs takfoten har satts igen med plywoodskivor.

Till vänster: Längs takfoten och innertaket har isoleringen justerats så att den enbart följer innertaket och inte går ut över det yttre remstycket och fram till yttertaket.

Undertak och koppartak

Inspektionshålen lades igen med K-playwood 12*2500*1200. Undertaket för koppartaket kompletterades med råspontlucka 23*540 som täcktes med underlagspapp, Elstoflex YEP2500. Ny fotränna byggdes upp av trekantsribb 95*95.

Efter kontroll av takfot, takstol och remsstycken och igenbrädning av undertaken, har takfoten och nedre delen av taket täckts om med ny kopparplåt. Ny fotplåt, fotränna och utkastare till stuprören har lagts. Koppartäckningen har dragits runt takfoten. De nedre skivorna i skivtäckningen är nya och har falsats ihop med de befintliga skivorna. Nedre delen av vindsnivåerna på öst- och västgaveln har även skarvats i.

Ovanpå undertaket har ny underlagspapp lagts. Trästocken för fotrännan har också klätts in i papp.

Ny råspont har spikats ovanpå reglarna för koppartaket.

Nordöstra hörnet på takets norra sida. Det nya koppartäckningen som skarvats ihop med den gamla.

Ny koppartäckning med fotplåt och fotränna, samt skivor har falsats ihop med det gamla koppartaket.

Ny utkastare till den befintliga vattenkupan i det nordvästliga hörnet. Även vindskivan har skarvats i längst ner.

De nedre skivorna på skivtäckningen revs för att kunna utföra åtgärderna. Nya skivor har falsats i den gamla skivtäckningen.

Kinnareds kyrka efter lagning och kontroll av takfoten på norra sidan. Efter en tid har den nya koppartäckningen mörknat och lagningen är inte längre lika påfallande.

Koppartäckningen går runt taktfoten in mot muren.

ANTIKVARISK KOMMENTAR

Eftersom provsvaret på analysen av svampförekomst på ett takspån som legat på remstycke på norra sidan visade på aktiva sporer av äkta hussvamp togs beslut att undersöka hela takfoten. Takfoten var inte tillgänglig för besiktning på grund av att det är trångt och takfoten var fylld med en stor mängd isolering som låg ända ut mot undertaket. Undersökningen av takfoten och takstolen visade inte på ytterligare förekomst av äkta hussvamp. Det fanns en äldre rötskada mitt på norra långsidan, men denna var torr och troligen gammal. Eftersom det inte fanns tecken på några ytterligare skador och miljön i takfoten var torr gjordes inte någon förändring av takfotens konstruktion. Beslutet att inte ändra konstruktionen togs i samråd med antikvarisk medverkande. Däremot ändrades isoleringen. Överflödiga och skadade isolering, samt allt skräp och alla föremål som fanns under isoleringen togs bort. Isoleringen justerades så att den enbart följer innertaket ner mot muren. Mur, yttre remstycke och takstolstassar är nu frilagda och alla ytor i takfoten är städade. Detta minskar risken för att fukt blir ståenden i konstruktionen och förbättrar möjligheten till inspektion, även om utrymmet fortfarande är trångt och svårtillgängligt.

Arbetena har utförts på ett kulturhistoriskt riktigt vis i enlighet med länsstyrelsens beslut och enligt de anvisningar som Kulturmiljö Halland lämnat såsom antikvarisk kontrollant.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Arkiv

Kulturmiljö Halland, Tollsgatan 7, Halmstad

Riksantikvarieämbetet, Bebyggelseregistret

Litteratur

Andersson, Carl Magnus, *Kinnareds kyrka*, Halmstad 1987

Bröderna Bergströms Byggnads AB

Materialspecifikation Kinnareds kyrka

Halmstad 2021-05-10

Utfört	Materialval	Leverantör
Pappning	Elastoflex YEP2500	Beijer i Halmstad AB Kundvägen 10 302 41 Halmstad 075-241 10 00
Isolering	Vägg & Bjälklagsskiva Extra Paroc 195	Torups Byggshop Bosgårdsvägen 30 314 41 Torup 0345-213 30
Igenbrädning	23*540 råspontslucka	Beijer i Halmstad AB Kundvägen 10 302 41 Halmstad 035-241 10 00
Rötskador	Kärnfur	Eget lager
Vattenavrinning	95*95 trekantsribb	Beijer i Halmstad AB Kundvägen 10 302 41 Halmstad 075-241 10 00
Satt igen inspektionshålen	K-playwood 12*2500*1200	Torups Byggshop Bosgårdsvägen 30 314 41 Torup 0345-213 30
Ny pannbräda	22*145 gran	Beijer i Halmstad AB Kundvägen 10 302 41 Halmstad 075-241 10 00

RAPPORTER FRÅN KULTURMILJÖ HALLAND 2021

2021:1	Tjärby grustäkt, Arkeologisk utredning	2021:36	Gamlestugan i Morup, Morup 27:1, antikvarisk medverkan
2021:2	Båtsmans, del av Lahall 2:13, flytt av byggnad	2021:37	Hägarreds gård, fönsterbyte, antikvarisk medverkan
2021:3	Skummeslövs kyrka, utvändig renovering	2021:38	Köinge kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:4	Sankta Gertruds kapell, utvändig renovering	2021:39	Okome kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:5	Brokorp 4, Antikvarisk förundersökning	2021:40	Svartrå kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:6	Brovakt 4, Antikvarisk förundersökning	2021:41	Tjärby kyrka, konstglasfönster, antikvarisk medverkan
2021:7	Landerys godsmagasin -renovering av tak och syll	2021:42	Tjärby kyrka, invändig renovering, antikvarisk medverkan
2021:8	Brons- och järnålder vid Holms kyrka, Holm 2:3, Arkeologisk undersökning	2021:43	Varbergs idrottshall, antikvarisk förundersökning
2021:9	Hotell Mårtensson, Gillestugan 1, Skyltning mm. Antikvarisk förundersökning	2021:44	Dagsås kyrka, exteriör renovering
2021:10	Bocken 18 och Bocken 20. Förslag till planbestämmelser för kulturvärden.	2021:45	Kirsten Munks hus, Byte av butiksfönster, antikvarisk medverkan
2021:11	Kemisten 5, Antikvariskt utlåtande.	2021:46	Flundran 5, Inredning av vind, Antikvarisk förundersökning
2021:12	Rånebo hembygdsgård. Vård- och underhållsplan	2021:47	Västra bageriet, Svärdet 6, Antikvarisk förundersökning
2021:13	Befästningsrester i Norre Katts park. Arkeologisk schaktningsövervakning.	2021:48	Skummeslöv 4:2, 5:13 och 30:10 10, Arkeologisk utredning, Skummeslövs socken, Laholms kn
2021:14	Öringe fiber, Getinge sn, fast. Öringe 1:5, Arkeologisk schaktningsövervakning.	2021:49	Fornlämningar vid Stafingsvägen, Stafings sn, Arkeologisk efterundersökning 2021
2021:15	Hotell Mårtensson, Takkupor, rev förslag. Konsekvensbeskrivning	2021:50	Staffens, Olofsbo hembygdsgård, halmtak, antikvarisk medverkan
2021:16	Busskur Stora Torg, Arkeologisk undersökning (schaktningsövervakning)	2021:51	Mjellby konstmuseum, antikvariskt utlåtande inför om- och tillbyggnad
2021:17	Inför ny vatten- och elledning. Falkenberg. Arkeologisk schaktningsövervakning.	2021:52	Vessinge sandhedar, Veinge sn. Arkeologisk. utredning
2021:18	Frillesås-Rya 3:77. Kungsbacka kn. Arkeologisk förundersökning	2021:53	Hanhals övre kyrkogård, Kulturhistorisk bevarandeplan
2021:19	Valhalla 5, antikvariskt utlåtande	2021:54	Hanhals nedre kyrkogård, Kulturhistorisk bevarandeplan
2021:20	Försörjningshemmet 18, antikvariskt utlåtande	2021:55	Spannarps kyrka, utvändig renovering, antikvarisk medverkan
2021:21	Påarps gravfält, Trönninge sn, Halmstads kn, Arkeologisk schaktningsövervakning	2021:56	Fjällaregården 2:22, Dokumentation av ekonomibyggnad
2021:22	Marbäck, Halmstad, Snöstorps sn. Arkeologisk utredning	2021:57	Åkrabergs gård, renovering av verandan, antikvarisk medverkan
2021:23	Fibernetläggning vid treuddar, en stensättning och en boplatz i Bexets stugby, Trönninge sn, Halmstad. Ark. schaktningsövervak.	2021:58	Wallens slott, murrenovering och byte av stolparmaturer, antikvarisk medverkan
2021:24	Kv. Postmästaren, Esplanadparken och Norra Vallgatan - kulturmiljöutredning	2021:59	Edenberga brandstation, renovering av slangtornet, antikvarisk medverkan
2021:25	Spannarps kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan	2021:60	Lottens, Västralt 2:10, ommålning av bostadshuset, antikvarisk medverkan
2021:26	Sibbarps kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan	2021:61	Rudan 3, Gårdshus, antikvarisk förundersökning
2021:27	Tvååkers kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan	2021:62	Dagsås kyrka, dagvattenhantering, antikvarisk medverkan
2021:28	Dagsås kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan	2021:63	Dagsås kyrka, bergvärme, antikvarisk medverkan
2021:29	Flickskolan 6, Varberg, antikvarisk förundersökning	2021:64	Landa kyrka, exteriör renovering, antikvarisk medverkan
2021:30	Gästgivaren 10, Varberg, antikvarisk förundersökning	2021:65	Tullhuset, Varberg. Antikvarisk konsekvensbedömning
2021:31	Societetshuset i Varberg, antikvarisk medverkan	2021:66	Solbacken, Torpa-Kärre 6:14, Antikvarisk förundersökning
2021:32	Alfshögs kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan	2021:67	Slottsmöllan, takomläggning djurstallar. Antikvarisk medverkan
2021:33	Askome kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan	2021:68	Sprotorp 1:4, Falkenbergs kommun, Slöinge socken, Arkeologisk utredning
2021:34	Vessige kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan	2021:69	Hunnestads kyrka, ramp, antikvarisk medverkan
2021:35	Lyngåkra 6:8, Rivningsdokumentation	2021:70	Färgaryds kyrka, omtäckning av koppertak, antikvarisk medverkan
		2021:71	Långaryds kyrka, utvändig renovering, antikvarisk medverkan
		2021:72	Mesolitisk flinta och gravhöj L1997:6640, Kungsbacka kn, Frillesås sn, Arkeologisk Utr. och avgr. FU 2021
		2021:73	Kinnareds kyrka, hussvampsskada i takfot, antikvarisk medverkan

KULTURMILJÖ
HALLAND

POSTADRESS: TOLLSGATAN 7 | 302 32 HALMSTAD | TEL: 035-19 26 00

E-POST: KANSLI@KULTURMILJOHALLAND.SE | HEMSIDA: WWW.KULTURMILJOHALLAND.SE